

ЄВРОПЕЙСЬКІ МЕХАНІЗМИ В ДІЯЛЬНОСТІ УКРАЇНСЬКИХ ОКУ: РЕАЛІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Сергій ЗАЯНЧУКОВСЬКИЙ,

начальник відділу правового забезпечення у сфері авторського права
і суміжних прав, Укрпатент,
м. Київ

Наближається вересень 2017 року. Юристи знову перерахують положення Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським Співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, відмічаючи, які розбіжності з національним законодавством ще лишилися, і прогножуючи застосування норм на майбутнє.

Діяльності організацій колективного управління присвячена стаття 168 Угоди «Співробітництво у сфері колективного управління правами»: «Сторони визнають необхідність укладання угод між своїми відповідними організаціями колективного управління з метою взаємного забезпечення більш простого доступу і обміну інформацією між територіями Сторін, а також забезпечення взаємної передачі авторської винагороди за використання творів Сторін або інших об'єктів, що охороняються. Сторони визнають необхідність того, щоб їхні відповідні організації колективного управління досягли високого рівня ефективності та прозорості при виконанні своїх завдань».

Чи визнають сторони необхідність цих правильних речей зараз? Напевно, що так. І, я переконаний, визнаватимуть цю необхідність і після першого вересня 2017 року.

У принципі, на цьому можна поставити крапку — перспективи ми прояснили, а про реалії діяльності українських організацій колективного управління (ОКУ) читачі знають і без мене.

Якщо ж докладніше, то всі ми знає-

мо, що з діяльністю системи колективного управління в Україні є проблеми. Разом з тим нам відомо, що є Директива ЄС про колективне управління 2014 року (*Directive 2014/26/EU of the European Parliament and of the Council of 26 February 2014 on collective management of copyright and related rights and multi-territorial licensing of rights in musical works for online use in the internal market*).

Враховуючи євроінтеграційний вектор розвитку нашої держави, усвідомлюємо, що рано чи пізно принципи, покладені в основу цієї директиви, мають бути прийняті і в нашій державі. Але питання не в тому, як переписати директиву у проєкт закону. Питання в тому, як це працюватиме, якими будуть перспективи втілення цих принципів.

Європейські механізми діяльності організацій колективного управління фактично полягають у дотриманні таких трьох базових принципів, як:

1. Прозорість.
2. Підзвітність.
3. Ефективне управління.

Насправді всі 27 сторінок Директиви (понад 19 тисяч слів) мають на меті лише одне: в тій чи іншій формі описати вимоги до прозорості, підзвітності та ефективного управління.

Тлумачення цих принципів є очевидним, але я на всякий випадок наведу визначення, які ми свого часу передбачили у розробленому Службою проєкті закону «Про колективне управління майновими правами суб'єктів авторського права і суміжних прав».

1. Прозорість — забезпечення надан-

ня правовласникам, користувачам і громадськості повної та вичерпної інформації про діяльність організації колективного управління, визначеної цим Законом;

2. Підзвітність – організації колективного управління зобов'язані звітувати перед вітчизняними і (або) зарубіжними правовласниками щодо своєї діяльності у порядку, передбаченому цим Законом;

3. Ефективне управління – організації колективного управління повинні збирати винагороду (роялті), розподіляти й виплачувати її правовласникам настільки швидко, ефективно й точно, наскільки це можливо, та лише з обґрунтованими витратами.

Прозорість

Стаття 21 Директиви ЄС вказує на те, що кожна ОКУ на власному веб-сайті має оприлюднювати та підтримувати в актуальному стані певну інформацію (статут, умови членства, відомості про керівництво організації, політику розподілу зібраних коштів, політику утримань на користь організації, перелік укладених угод з іншими організаціями колективного управління, політику використання нерозподіленої винагороди, процедури розгляду скарг та вирішення спорів тощо).

Так, на сайті ОКУ Buma/Stemra (Нідерланди) можна легко знайти і фінансову інформацію, і щорічний звіт, і навіть інформацію про комітет з вирішення спорів, що працює в пій організації (до речі, це теж одна з вимог Директиви ЄС). Можемо подивитися фінансові показники за роками та за сферами використання об'єктів права інтелектуальної власності. Все дуже зручно і просто.

На власному сайті SGAE (Іспанія) дуже зручно інформує користувача щодо перспектив надання дозволу на використання творів. Наприклад, можна обрати категорію «ресторан» і одразу побачити, яку суму користувачеві доведеться сплатити для легального використання творів.

Щодо сайтів українських організацій колективного управління – можна поди-

витися, скільки українських ОКУ взагалі мають сайти. Скільки з них підтримують на них інформацію в актуальному стані. Скільки відповідають вимогам прозорості.

Продовжуючи тему прозорості, згадаємо і 22 статтю Директиви, яка передбачає обов'язок європейських організацій щороку оприлюднювати детальний звіт про власну діяльність та протягом п'яти років забезпечувати доступ до нього на власному веб-сайті. Відомості, які мають бути відображені в цьому звіті, передбачені у додатку до Директиви. І їх дуже багато. Станом на сьогоднішній день жодна з українських ОКУ не готує таких звітів.

Але щодо перспектив, напевно, не слід драматизувати. Всі юристи знають частину першу статті 19 Конституції України, згідно з якою ніхто не може бути примушений робити те, що не передбачено законодавством.

Якщо всі ці вимоги щодо ведення власного веб-сайту, підтримки на ньому інформації в актуальному стані, формування та оприлюднення детального щорічного звіту тощо будуть закріплені на рівні закону – є підстави вважати, що організації будуть це робити. Насправді це не складно.

Підзвітність

З цим аспектом реалії ненабагато кращі. Директива ЄС опікується творцем, правовласником. У правовласника за Директивою надзвичайний обсяг прав у взамовідносинах з ОКУ. Чого варті лише загальні збори членів ОКУ, на яких заслуховується діяльність керівництва організації та взагалі, за необхідності, може бути звільнений директор за неналежну роботу. Правовласник не тільки знає, які грошові потоки надходять до організації, а й може опосередковано впливати на їх розподіл. Правовласник не тільки декілька разів на рік забирає в касі належні йому гроші, але й чітко знає, за які види використання, за який тип майнового права, за який період йому нараховані ці кошти.

Щодо наших реалій – можете спробувати поспілкуватися з українськими

ОКУ і поцікавитися: на що має право творець у взаємовідносинах з ними.

По-перше, деякі українські ОКУ навіть не можна знайти — не у всіх взагалі є офіси. Це, до речі, і в контексті прозорості цікаво — незрозуміло, навіщо ставити на облік ОКУ і потім ховатись від авторів та користувачів.

По-друге, насправді взаємовідносини творців і ОКУ майже не врегульовані на законодавчому рівні. Спробуйте в Законі України «Про авторське право і суміжні права» знайти інформацію про те, що саме має право вимагати творець від ОКУ, які механізми реалізації та порядок ставлення таких вимог, який порядок дій ОКУ після отримання вимоги творця, що саме і в які строки зобов'язана зробити ОКУ при отриманні такої вимоги тощо.

Щодо перспектив, з цим ще складніше, ніж з простим оприлюдненням інформації на власному веб-сайті. Перспектива втілення цього принципу буде сильно пов'язана з підходами до ведення бізнесу і з менталітетом. Звичайно можна максимально детально прописати механізми взаємовідносин правласників та ОКУ, встановити строки відновілі організації на запити, вичерпний перелік підстав для відмов у відповіді тощо. Але чи не здається вам, що той, хто бажає обійти ту чи іншу норму, буде продовжувати це робити й з прийняттям нових нормативно-правових актів?

Ефективне управління

Про управлінські якості наших організацій ви вже напевно знаєте із засобів масової інформації. То гроші зникають, то міжнародні організації називають деякі з наших організацій шахрайськими, то взагалі автори не отримують нічого.

Директива не дає відповіді на запитання: скільки грошей ОКУ може залишати собі на покриття власних витрат, у ній сказано: «Утримання мають бути обґрунтованими».

Навіть якщо ми так само передбачимо у відповідному законі, хіба це виправить ситуацію?

Деякі ОКУ утримують і 30%, і 40% від зібраної винагороди. І вони вважають, що таке утримання є обґрунтованим. Можна передбачити в законі граничний відсоток, перевищення якого потягне позбавлення статусу. Але чи виправить це організацію, яка свідомо хоче утримувати кошти на власних рахунках і буде шукати шляхи обходу цих норм?

Згідно із підпунктом «в» частини 1 статті 49 Закону України «Про авторське право і суміжні права» організації колективного управління повинні, зокрема, збирати, розподіляти і виплачувати зібрану винагороду за використання об'єктів авторського права і (або) суміжних прав суб'єктам авторського права, і (або) суміжних прав, правами яких вони управляють, а також іншим суб'єктам прав відповідно до цього Закону.

А тепер спробуємо відповісти на таке запитання: якщо організація збрала 100 тисяч гривень, а виплатила з них лише 50 тисяч — це буде порушенням Закону? Кожен з вас як людина із закладеними поняттями справедливості має усвідомлювати, що щось тут не так. Але кожен з вас як юрист може швидко дійти висновку, що формально, виходячи з букви чинного закону, порушення немає, адже функція була виконана, а додаткових вимог щодо якості її виконання Закон не містить.

Тому, говорячи про перспективу реалізації ефективного управління, можемо передбачити, що організації і далі будуть збирати, розподіляти і виплачувати винагороду. І далі утримувати «обґрунтовані» (згідно з їхніми міркуваннями) кошти на покриття витрат ОКУ.

Підсумовуючи, слід наголосити, що європейські механізми — не панацея, не гарантія протидії шахрайству і розкраданню грошей. Це лише орієнтир напряму, в якому варто рухатися.

До тих пір, поки наші ОКУ не зрозуміють, що треба працювати за цими принципами, а не посилатися на те, що вони за законодавством не зобов'язані цього робити, ситуація кардинально не зміниться.

Європейські механізми в діяльності українських ОКУ: реалії та перспективи

Швидше за все на перехідному періоді якийсь час необхідним буде жорстке втручання регулятора для позбавлення статусу організацій, які відкрито ігнорують зазначені принципи у власній діяльності. Але згодом займатись колектив-

ним управлінням мають лишитись ті організації, які втілюватимуть механізми прозорості, підзвітності, ефективності не під страхом анулювання свідоцтва, а тому, що так просто зручніше і їм, і правовласникам.